

اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال هفدهم، شماره ۶۶، تابستان ۱۳۸۸

اهمیت مهارت‌های مدیریت مزرعه از دیدگاه گندمکاران شهرستان تفرش

ابوالحسن یعقوبی*، دکتر محمد چیدری**، دکتر غلامرضا پزشکی‌راد**، سعید فعلی***

تاریخ دریافت: ۸۶/۱۲/۲۰ تاریخ پذیرش: ۸۷/۷/۲۹

چکیده

هدف کلی این تحقیق توصیفی-همبستگی، بررسی میزان اهمیت مهارت‌های مدیریت مزرعه از نظر گندمکاران است. جامعه آماری شامل ۷۹۳۰ گندمکار شهرستان تفرش استان مرکزی است که در سال زراعی ۱۳۸۵-۸۶ اقدام به کشت گندم نموده‌اند. از میان جامعه آماری ۲۲۵ نفر با استفاده از فرمول کوکران به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند و در نهایت ۱۹۳ پرسشنامه تکمیل و تجزیه و تحلیل شد.

* دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس

** به ترتیب: استاد و دانشیار دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس e-mail: mchizari@modres.ac.ir

*** دانشجوی دوره دکتری ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس (نویسنده مسئول)

e-mail: saeidfealy@yahoo.com

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سه مهارت مهم مورد نیاز مدیران مزرعه (کشاورزان) عبارتند از: مهارت‌های عملیاتی، تعیین اهداف و اطلاع‌یابی. نتایج حاصل از آزمون فریدمن نیز نشان می‌دهد که تفاوت معنیداری بین اهمیت مهارت عملیاتی نسبت به سایر مهارت‌ها وجود دارد.

طبقه‌بندی JEL: O2, Q13, Q17

کلیدواژه‌ها:

اهمیت، مهارت، مدیریت مزرعه، کشاورز گندمکار، تفرش

مقدمه

توسعه بخش کشاورزی و افزایش بهره‌وری منابع این بخش نیازمند افزایش دائمی سطح دانش و مهارت مدیران واحدهای بهره‌برداری و تولیدکنندگان کشاورزی است. کشاورز در نقش مدیر تولید، بدون آشنایی و پذیرش شیوه‌های نوین و بدون برخورداری از یک مدیریت منطقی نمی‌تواند با موفقیت به فعالیت اقتصادی بپردازد. با توجه به اینکه مدیریت واحدهای بهره‌برداری عمدتاً سستی و غیرتجاری می‌باشد، این واحدها با مشکلاتی از قبیل عدم بهره‌برداری مطلوب از عوامل مختلف تولید مواجهند. برای مثال براساس گزارش مکنون (۱۳۸۳)، تلفات آب در هنگام آبیاری در سطح مزرعه حدود ۲۵ تا ۴۰ درصد حجم آب مصرفی در آبیاری می‌باشد. از طرف دیگر گزارش‌ها حاکی از آن است که میزان فرسایش خاک در ایران از یک میلیارد تن در سال ۱۳۵۰ به ۲ میلیارد تن در سال ۱۳۸۰ رسیده است که پیش‌بینی می‌شود این میزان تخریب در سال ۱۳۹۰ به ۴/۵ میلیارد تن در سال برسد (معروف، ۱۳۸۵).

بهره‌برداری نادرست بیش از هر چیز به ضعف مدیریت عوامل تولید و پایین بودن آگاهی، اطلاعات و مهارت‌های فنی کشاورزان مربوط است. این مسئله به ویژه در مورد بهره‌برداران خرد (که بخش وسیعی از کشاورزان کشور را تشکیل می‌دهند) بیشتر صادق است. به دلیل سستی بودن نظام تولید در ایران، مدیریت مزرعه نیز به صورت کاملاً سنتی انجام

اهمیت مهارت‌های مدیریت

می‌پذیرد. لذا برای استفاده بهینه و پایدار از اراضی کشاورزی کشور نیاز به برنامه‌ریزی و مدیریت بهره‌برداری مناسب از زمین می‌باشد، به نحوی که حداکثر بهره‌برداری‌های مؤثر صورت گیرد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و بهسازی و حفظ محیط زیست تجلی یابد.

توسعه و پیشرفت فناوریهای مدرن در امر تولیدات کشاورزی موجب شده‌است مزارع در اغلب کشورهای پیشرفته جهان از یک سو به دلیل بهره‌گیری مؤثر و مطلوب از عوامل تولید و از سوی دیگر به علت الزامی بودن بازده معقول سرمایه‌گذاری در فعالیتهای تولیدی کشاورزی براساس قواعد و اصول اقتصادی تجارت، هدایت و رهبری شوند. با توجه به تحولات و دگرگونیهای سالهای اخیر کشاورزی ایران و با در نظر گرفتن سیاستهای اعمال شده جهت توسعه و گسترش واحدهای بهره‌برداری کشاورزی، دیری نخواهد گذشت که نظام بهره‌برداری کشاورزی سنتی ایران نیز الزاماً باید با تحولات عصر جدید هماهنگ شود. بنابراین، اولین ابزار برای ایجاد و هماهنگی، آگاهی از روشهایی است که در سایر کشورهای پیشرفته جهان ابداع و با موفقیت به کار گرفته شده‌اند (هاورز و همکاران، ۱۳۸۱).

به کارگیری این روشهای مطلوب مدیریت مزرعه توسط کشاورزان کشورهای در حال توسعه نیازی است که از سوی محققان تشخیص داده شده است. سطوح جدید مدیریت مزرعه محققان و کشاورزان را قادر می‌سازد تا در کنار یکدیگر کاربرد منابع، اجرای نوآوریهای قابل اجرا و همچنین کارایی و تأثیر تحقیقات را در سطح مزرعه افزایش دهند (Dorward & et al., 2003). در کل، مدیریت مزرعه مجموعه‌ای از مهارتهاست که به کشاورز اجازه می‌دهد تا تصمیمات آگاهانه بگیرد و بتواند تغییراتی را به اجرا درآورد که عملیات را به سمت اهداف پیش‌بینی شده حرکت دهد (Balasubramanian & et al., 1999). بنابراین، تحقیق حاضر برای پاسخگویی به این سؤال که میزان اهمیت مهارت‌های مدیریت مزرعه از دیدگاه کشاورزان چه قدر است؟ به رشته نگارش در آمده است.

مواد و روشها

این پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی است، زیرا از یک سو به توصیف آماره‌ها می‌پردازد و از سوی دیگر، میزان و نوع رابطه بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته را تعیین می‌نماید. جامعه آماری این تحقیق شامل ۷۹۳۰ گندمکار شهرستان تفرش استان مرکزی است که در سال زراعی ۱۳۸۵-۸۶ اقدام به کشت گندم نموده‌اند. در این تحقیق، با در نظر گرفتن دهستانهای شهرستان تفرش (۵ دهستان) به عنوان طبقات آماری، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۲۵ نفر برآورد شد. سپس نسبت به بزرگی هر طبقه، این نمونه بین آنها تقسیم شد و در نهایت، با توجه به محدودیت زمانی و مالی تحقیق، ۱۹۳ پرسشنامه جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شد.

ابزار مورد استفاده برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات، پرسشنامه می‌باشد. متغیر وابسته این تحقیق، دیدگاه کشاورزان درباره اهمیت مهارتهای مدیریت مزرعه است که در طراحی آن از ۴۳ سؤال بسته پاسخ در قالب هفت حوزه مهارتها به شرح زیر، استفاده شده است:

۱. مهارتهای تعیین اهداف

اولین وظیفه مدیر، ایجاد اهداف برای فعالیتهاست (Kay & Edwards, 1994). این عمل باعث انطاف‌پذیری طرحهای مزرعه برای پاسخگویی به تغییرات تقاضاهای بازار خواهد شد. ناپیر (Napier, 1998) معتقد است که برنامه‌ریزی تاکتیکی و استراتژیک و واضح بودن اهداف برای موفقیت مهم خواهند بود.

۲. مهارتهای تولیدی

این حوزه شامل مهارتهای پذیرش واریته‌های جدید، کنترل بذر، کنترل بیماریها، حفاظت از ماشین‌آلات و برداشت محصول است (Chang, 1996). با توجه به اینکه کشاورزی، صنعتی رقابتی است، مدیران مزرعه‌ای که فناوری را زودتر از دیگران می‌پذیرند، معمولاً سود بیشتری به دست می‌آورند.

۳. مهارتهای کاری

یک طرح کاری می‌تواند کار مزرعه را آسانتر، بی‌خطرتر، با سازماندهی بهتر، لذت بخش‌تر و مؤثرتر کند (Turner & Taylor, 1998). حوزه مدیریت کاری مزارع گندم شامل

اهمیت مهارت‌های مدیریت

عوامل بسیاری از قبیل کاشت، کوددهی، کنترل بیماریها توسط مواد شیمیایی، ذخیره‌سازی و بازاریابی می‌باشد. بعضی از موارد کاری باید به همراه سایر کشاورزان انجام شود و بعضی دیگر از کارها باید به صورت فردی صورت گیرد.

۴. مهارت‌های حسابداری

مدیریت مزرعه مانند مدیریت پروژه باید به محاسبه هزینه‌ها و به دست آوردن سود توجه کند. کشاورزان باید از سیستم حسابداری خوبی بهره‌مند باشند تا معاملات روزانه، صورت حساب‌های مالی و... را ثبت کنند (Turner & Taylor, 1998). وادا (Wada, 1995) مدیریت حسابداری را شامل وضعیت پول نقد، ترازنامه و کتابهای مدیریت کار، ثبت ماشین‌آلات نگهداری شده، ثبت مقدار تولید، ثبت تعداد کارگر اجاره شده، گزارشهای مواد مورد استفاده، وضعیت پول نقد، ترازنامه و وضعیت درآمد می‌داند.

۵. مهارت‌های عملیاتی

مهارت‌های مدیریت عملیات شامل خریداری مقدار زیادی از تجهیزات لازم جهت کاهش قیمت واحد، استفاده از ماشین جهت کاهش هزینه‌های کارگران، افزایش اندازه مزرعه، افزایش بازده کاری، بهبود کیفیت و کمیت تولید، یکپارچه‌سازی مزارع و مدیریت ریسک می‌باشد (Jeang & et al., 1998).

۶. مهارت‌های بازاریابی

این حوزه شامل خرید نهاده‌های لازم جهت تولید کافی به همراه ذخیره‌سازی منظم، معامله و بازاریابی محصولات تولید شده و همچنین شامل پیش‌بینی‌های بازاریابی و بستن قراردادها برای ارائه خدمات به دیگران است (Osburn & Schneeberger, 1978). مهارت‌های بازاریابی ممکن است شامل روشهای مختلف بازاریابی، زمان بازاریابی، نام تجاری و بازرگانی مناسب برای محصول، مهارت در سخنوری و بستن قرارداد نیز باشد.

۷. مهارت‌های اطلاع‌یابی

برای مقابله با تغییرات محیط تجاری در کشاورزی، کشاورزان متوجه شده‌اند که مدیریت اطلاعات راهی مطمئن برای بقا است. سیستم‌های مدیریت اطلاعات به عنوان یکی

سیستم تلفیقی (تلفیق نیروی کارگری و ماشین) هستند که جهت پشتیبانی از کارکردهای عملیات، مدیریت، تجزیه و تحلیل و تصمیم گیری را در یک سازمان اطلاعات فراهم می کنند (Davis & Olson, 1985).

شایان توجه است که برای سنجش دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت حوزه‌ها در مدیریت مزرعه از طیف لیکرت شش قسمتی استفاده شد که از هیچ، خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و تا خیلی زیاد رتبه‌بندی شده بود. از پاسخگویان نیز درخواست شد تا نظر خویش را در قالب این طیف بیان کنند. سپس با کدگذاری پاسخها (هیچ= صفر، خیلی کم= ۱، کم= ۲، متوسط= ۳، زیاد= ۴ و خیلی زیاد= ۵) داده‌ها وارد رایانه و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS محاسبات آماری صورت گرفت. به طور مثال، میانگین اهمیت ۳/۱۴ یک حوزه که با حرف M نشان داده می‌شود ($M=3/14$)، حاکی از اهمیت "متوسط (= ۳) تا زیاد (= ۴)" آن حوزه است.

جهت تعیین روایی پرسشنامه، چندین نسخه از آن در اختیار تعدادی از متخصصان شامل استادان گروه ترویج و آموزش کشاورزی و کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی شهرستان تفرش قرار داده شد و بر حسب پیشنهادهای آنان، تصحیحات لازم صورت گرفت. جهت تعیین ضریب اعتبار، تعداد ۳۰ پرسشنامه در شهرستان آشتیان (خارج از جامعه آماری و همگن با آن از نظر شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) توزیع گردید و اعتبار قسمتهای اصلی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ، بین ۰/۷۴ تا ۰/۸۵ به دست آمد.

در نهایت، برای بررسی این موضوع که آیا بین اهمیت مهارت‌های مدیریت مزرعه از دیدگاه پاسخگویان تفاوت معنی‌داری وجود دارد یا خیر، از آزمون فریدمن^۱ که یکی از آزمونهای غیرپارامتری می‌باشد، استفاده شده است. این آزمون در واقع معادل آزمون تحلیل واریانس یکطرفه (F) در روشهای پارامتری می‌باشد. باید گفت که این روش برای مقایسه سه گروه یا بیشتر از سه گروه به کار می‌رود.

نتایج و بحث

بررسی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارت‌های مدیریت مزرعه

1. Friedman

اهمیت مهارتهای مدیریت

۱. حوزه مهارتهای تعیین اهداف (قبل از تولید)

نتایج جدول یک نشان می‌دهد که پاسخگویان معتقدند که میانگین اهمیت مهارتهای این حوزه در مدیریت مزرعه ۴/۰۱ می‌باشد که نشان از سطح "زیاد تا خیلی زیاد" آن دارد. با بررسی مهارتها مشخص شد که برآورد میزان تولید (M=۴/۱۹) و هزینه‌های تولید (M=۳/۸۶) به ترتیب، بیشترین و کمترین اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱. الویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارتهای تعیین اهداف در

مدیریت مزرعه

رتبه	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۰/۷۹	۴/۱۹	برآورد میزان تولید
۲	۰/۸۶	۴/۰۴	تعیین و تعمیر ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز
۳	۰/۹۵	۴/۰۲	برآورد درآمد حاصل از تولید
۴	۰/۸۱	۳/۹۶	برآورد میزان سطح زیر کشت
۵	۱	۳/۸۶	برآورد هزینه‌های تولید
	۰/۶۳	۴/۰۱	میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

*: ۰=هیچ، ۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد و ۵=خیلی زیاد

۲. حوزه مهارتهای تولیدی

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که میانگین اهمیت این حوزه در مدیریت مزرعه گندم ۳/۶۶ است که نشان از سطح "متوسط تا زیاد" دارد. از طرف دیگر، کشاورزان اهمیت کمتری برای استفاده از روشهای کشاورزی پایدار مانند استفاده از کود سبز و تغییر زمان کاشت و برداشت قائل هستند (جدول ۲). این نتایج نشان می‌دهد که علت استقبال نکردن کشاورزان از روشهای سازگار با توسعه پایدار در کنار عدم دانش آنها در این زمینه، نرخ تنزیل

اقتصاد کشاورزی و توسعه - سال هفدهم، شماره ۶۶

بالای اقتصادی می‌باشد که باعث شده است دسترسی به درآمد کوتاه مدت بر درآمدهای بلندمدت ارجح باشد. به عبارت دیگر، برای رفع این مشکل، در کنار افزایش دانش و آموزش کشاورزان، احتیاج به اطلاعات اقتصادی بنیادین نیز هست.

جدول ۲. الویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارت‌های تولیدی در

مدیریت مزرعه

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۷۴	۴/۲۳	تهیه بستر مناسب بذر
۲	۰/۸	۴/۱۴	استفاده از سمپاشی و کودپاشی ماشینی
۳	۰/۹۴	۴/۰۴	استفاده از میزان مناسب بذر در واحد سطح
۴	۱/۱	۴/۰۴	اجرای تناوب زراعی در سطح مزرعه
۵	۱	۴	استفاده دقیق و صحیح از میزان کودهای توصیه شده
۶	۰/۸۵	۳/۷۷	مصرف کودهای ریزمغذی
۷	۱/۲۷	۳/۷۷	شخم عمود بر شیب زمین در زمینهای شیب‌دار
۸	۰/۹۶	۳/۶۶	استفاده از کود حیوانی جهت تقویت خاک
۹	۱/۱۳	۳/۴۷	استفاده محدود از سموم در کنترل علفهای هرز مزرعه
۱۰	۱/۲۷	۳/۴۴	استفاده محدود از ادوات کشاورزی در سطح مزرعه
۱۱	۰/۹۶	۳/۳۲	کاشت با فاصله خطوط کمتر
۱۲	۰/۸	۳/۲	استفاده کم از کود شیمیایی ازت‌دار (سفید) در مزرعه
۱۳	۱/۲۵	۳/۱۷	تغییر زمان کاشت و برداشت جهت مبارزه با آفات
۱۴	۱/۲۱	۲/۹۵	کاشت کود سبز جهت تقویت و افزایش حاصلخیزی زمین
	۰/۵۳	۳/۶۶	میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۳. حوزه مهارت‌های کاری

اهمیت مهارت‌های مدیریت

میانگین اهمیت این حوزه از دیدگاه کشاورزان ۳/۴۷ می‌باشد که حاکی از اهمیت "متوسط تا زیاد" آن است. یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که برنامه زمانی مشخص برای فصل کار ($M=۴/۰۵$) و استخدام کارگر ($M=۲/۵۴$) به ترتیب الویت اول و آخر اهمیت را در این حوزه به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳. الویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارت‌های کاری در

مدیریت مزرعه

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۸۷	۴/۰۵	برنامه زمانی مشخص برای فصل کار
۲	۰/۸۸	۳/۹۵	پایان کار کشت در زمان معین
۳	۱/۱۳	۳/۷۶	نظارت و کنترل شرایط کار
۴	۱/۲	۳/۳۵	تقسیم کار براساس سن و جنسیت
۵	۱/۱۳	۳/۱۶	ثبت و نگهداری امور زراعی واحد کشاورزی در دفاتر مزرعه
۶	۱/۰۹	۲/۵۴	استخدام کارگر
	۰/۷۴	۳/۴۷	میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۴. حوزه مهارت‌های عملیاتی

میانگین اهمیت این حوزه از مهارت‌های مدیریت مزرعه از دیدگاه کشاورزان در سطح "زیاد تا خیلی زیاد" ($M=۴/۱۰$) می‌باشد. از طرفی پاسخگویان میزان بیمه محصول ($M=۴/۳۴$) و خرید کلی نهاده‌های کشاورزی برای کاهش قیمت آنها ($M=۳/۷۴$) را در الویت‌های اول و آخر اهمیت در این حوزه ذکر کرده‌اند (جدول ۴). مانوجکامار و همکاران (Manojkumar & et al., 2003) بیمه محصولات کشاورزی را ابزاری اساسی برای حفظ

ثبات بر درآمد کشاورزی می‌شناسند و بیان می‌کنند که بیمه می‌تواند موجبات به‌کارگیری فناوریهای ترغیبی، سرمایه‌گذاری‌های تشویقی و افزایش جریان اعتبارات بخش کشاورزی را فراهم سازد. از این رو انتخاب بیمه محصولات کشاورزی به‌عنوان مهمترین مهارت این حوزه از دید کشاورزان، دارای اهمیت فراوانی در مطالعات نشر و پذیرش می‌باشد.

جدول ۴. الویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارتهای عملیاتی در

مدیریت مزرعه

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۷۵	۴/۳۴	بیمه محصول
۲	۰/۸۷	۴/۳۴	بهبود میزان تولید
۳	۰/۸۳	۴/۲۴	یکپارچه‌سازی اراضی دیم
۴	۰/۸۶	۴/۱۵	استفاده از ماشین‌آلات برای کاهش هزینه‌های کار
۵	۰/۹۶	۳/۷۴	خرید کلی نهاده‌های کشاورزی برای تخفیف در قیمت
	۰/۶۱	۴/۱۰	میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۵. حوزه مهارتهای حسابداری

میانگین اهمیت این حوزه در مدیریت مزرعه گندم کشاورزان ۳/۸۹ است که حاکی از اهمیت "متوسط تا زیاد" آن می‌باشد. ثبت نهاده‌های مصرف شده ($M=۴/۰۱$) الویت اول اهمیت در این حوزه و ثبت میزان سود و زیان ($M=۳/۹۳$) و میزان تولید ($M=۳/۸۹$) نیز الویت‌های دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۵). در خصوص تناقضات موجود در جدول پنج (ثبت نهاده‌های مصرفی به‌عنوان اولویت اول) و جدول یک (برآورد هزینه‌های

اهمیت مهارت‌های مدیریت

تولید به‌عنوان اولویت آخر)، می‌توان گفت که کشاورزان علاوه بر مسئله دانش فنی و محدودیت دسترسی به اطلاعات، با سه چالش: الف) دنبال کردن هدف بهبود جایگاه اجتماعی، ب) دسترسی محدود به منابع مالی و ج) نرخ تنزیل بالا به‌علت نبود ثبات اقتصادی مواجهند که در پاسخهای آنها بی‌تأثیر نبوده است.

جدول ۵. الویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارت‌های حسابداری در

مدیریت مزرعه

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۹۹	۴/۰۱	ثبت نهاده‌های مصرف شده
۲	۱/۱۵	۳/۹۳	ثبت میزان سود و زیان
۳	۱/۰۷	۳/۸۹	ثبت میزان تولید
۴	۱/۱۲	۳/۸۹	ثبت میزان بدهی
۵	۱	۳/۸۷	ثبت سرمایه اولیه
۶	۱/۲	۳/۷۴	ثبت نواحی زیر کشت
	۰/۸۸	۳/۸۹	میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۶. حوزه مهارت‌های بازاریابی

مهمترین کار بعد از تولید هر محصول، رساندن آن به‌دست مصرف‌کننده است. بازاریابی بسیاری از کشاورزان را به اشتباه می‌اندازد و آنان را سر در گم می‌کند. در بعضی از مواقع، کشاورزان از بازاریابی دست می‌کشند و بر مرحله تولید که آن را بهتر می‌فهمند، تمرکز می‌کنند که این مسئله خطرناک است. کشاورزان موفق در زمان حال و آینده، باید نه تنها تولید بلکه بازاریابی و امور مالی را نیز اداره کنند. مارو (Maru, 2003) نیز بیان می‌کند کشاورزانی

که فرصتهای بازار را می‌شناسند، شانس بیشتری برای موفقیت از کسانی دارند که این فرصتها را نمی‌شناسند. جدول ۶ نشان می‌دهد که تجزیه و تحلیل تقاضا، عرضه و نرخ بازار ($M=3/88$) مهمترین مهارت این حوزه از دید پاسخگویان می‌باشند.

جدول ۶. الویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارتهای بازاریابی در

مدیریت مزرعه

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۹۴	۳/۸۸	تجزیه و تحلیل تقاضا، عرضه و نرخ گندم
۲	۱/۰۵	۳/۶۵	انتخاب بهترین زمان برای فروش محصول
۳	۰/۷۴	۳/۲۴	انتخاب بهترین رقم بازارپسند برای کاشت
	۰/۸۱	۳/۵۶	میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۷. حوزه مهارتهای اطلاع‌یابی

پزشکی‌راد و زمانی (Pezeshki-Rad & Zamani, 2005) استفاده از اطلاعات را مهمترین ویژگی عصر اطلاعات و کسب اطلاعات را مهمترین چالش این عصر می‌دانند. جمع‌آوری اطلاعات درباره قیمت بذر، کود و سم ($M=4/03$) و فناوریهای نوین تولید گندم ($M=3/88$) به ترتیب، الویت اول و دوم اهمیت این حوزه را کسب کرده‌اند. از طرفی یافته‌های جدول ۷ میانگین اهمیت این حوزه در مدیریت مزرعه را در سطح "متوسط تا زیاد" ($M=3/77$) نشان می‌دهد. شایان توجه است که دسترسی محدود به منابع مالی و نرخ تنزیل بالا نیز در پاسخهای کشاورزان در این حوزه نمود پیدا کرده است، به طوری که جمع‌آوری اطلاعات درباره قیمت بذر، کود و سم را اولویت اول ذکر کرده‌اند.

جدول ۷. الویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارتهای اطلاع‌یابی در

مدیریت مزرعه

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۱/۰۲	۴/۰۳	جمع‌آوری اطلاعات درباره قیمت بذر، کود و سم

اهمیت مهارت‌های مدیریت

۲	۱/۲۱	۳/۸۸	جمع آوری اطلاعات درباره فناوریهای نوین تولید گندم
۳	۱/۱۴	۳/۷	جمع آوری اطلاعات درباره سیاستهای بازار و دولت
۴	۱/۱۲	۳/۶۹	جمع آوری اطلاعات درباره پیش‌بینی بارش
۵	۱/۳۱	۳/۵۶	تجزیه و تحلیل اطلاعات جدید برای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری
	۰/۹۵	۳/۷۷	میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بررسی تفاوت بین میانگینهای اهمیت مهارت‌های مدیریت مزرعه از دیدگاه پاسخگویان

بررسی دیدگاه پاسخگویان در مورد اهمیت مهارت‌های مدیریت مزرعه از طریق آزمون فریدمن ($\chi^2=210/36$ و $p=0/000$) نشان می‌دهد که از نظر آنها حوزه مهارت‌های عملیاتی با میانگین ۵/۳۹ و کاری با میانگین ۲/۶۵ به ترتیب، بیشترین و کمترین اهمیت را در مدیریت مزرعه دارند. شایان توجه است که وجود خطوط بین میانگینها نشان می‌دهد که بین میانگینها در سطح ۵ درصد تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. یافته‌های جدول ۸ نشان می‌دهد که بین میانگینهای دیدگاه پاسخگویان نسبت به اهمیت مهارت‌های تعیین اهداف (قبل از تولید)، اطلاع‌یابی، حسابداری و بازاریابی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. این عدم تفاوت میانگینها در مورد اهمیت مهارت‌های بازاریابی و تولیدی نیز عنوان می‌شود.

جدول ۸. الویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان درباره اهمیت مهارت‌های مدیریت مزرعه

(n=193)

رتبه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
مهارت‌های مدیریت مزرعه	عملیاتی	تعیین اهداف	اطلاع‌یابی	حسابداری	بازاریابی	تولیدی	کاری
میانگین رتبه‌ای	۵/۳۹	۴/۳۹	۴/۳۳	۴/۳۱	۳/۷۸	۳/۱۶	۲/۶۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

پیشنهادها

در حال حاضر مدیریت ضعیف عوامل تولید و ناکارایی اقتصادی واحدهای تولیدی یکی از مشکلات کشاورزی می‌باشد. بهره‌برداری نادرست بیش از هر چیز به پایین بودن آگاهی و اطلاعات و مهارت‌های فنی کشاورزان مربوط است. از این رو توجه همه‌جانبه به مسئله

مدیریت مزرعه و شناخت تنگناها و عوامل محدودکننده آن و ارائه راه‌حل‌های اجرایی مناسب، راهگشای تحول در تولید محصولات کشاورزی و بهره‌برداری مطلوب از عوامل تولید خواهد بود. یک برنامه آموزشی- ترویجی در زمینه مدیریت کارآمد مزرعه باید این موارد را در نظر داشته باشد: ۱. تولید توأم با بازاریابی باشد؛ ۲. مهارت‌های مدیریتی کاربردی برحسب فنون به مدیری که در نقش کشاورز فعالیت می‌کند، آموزش داده شود؛ ۳. مشاوره امور زراعی تنها از سوابق تولیدات و عملکرد و تحلیل سودآوری آغاز نشود، بلکه از حسابداری و ارزیابی کلیه منابع زراعی در دسترس نیز استفاده کند؛ ۴. توانایی کارآفرینی شخصی کشاورزان و علائق و صلاحیت آنان برای همکاری با سایر کشاورزان ترغیب گردد تا از فرصت‌های ویژه بازاری بهره‌برداری کنند؛ ۵. از رهیافتهای مشارکتی مدرسه مزرعه کشاورز (FFS) و آموزش تبدیلی کشاورز به کشاورز عمومی که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به کار گرفته می‌شوند، استفاده شود؛ ۷. به‌طور مؤثری خدمات اطلاعات از طریق برنامه‌ها و جمع‌آوری کالاها در منطقه پایه توسعه داده شوند تا داده‌های اقتصادی ضروری در مدیریت مزارع به دست آید.

منابع

۱. مکنون، ر. (۱۳۸۳)، نگرش جامع به منابع آب: راهبردی برای برنامه چهارم توسعه کشور، آب و توسعه، ویژه‌نامه بحران آب، ص: ۳.
۲. معروف، ف. (۱۳۸۵)، فرسایش خاک، روزنامه قدس، مورخ ۱۰ اردیبهشت ۱۳۸۵.
۳. هاورز، ه. الف.، ک. لانگیهن و الف. پترز (۱۳۸۱)، مدیریت کشاورزی، چاپ دوم، (مترجم س. دهقانیان)، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.
4. Balasubramanian, V., A. C. Morales, R. T. Cruz & S. Abdulrachman (1999), On-farm adaptation of knowledge-intensive

nitrogen management technologies for rice systems, *Nutrient Cycling in Agro Ecosystems*, 53: 59–69.

5. Chang, S. H. (1996), Exploring the problems of rice production in Taiwan, Paper presented at meeting on the subjects of Taiwan rice management in joining GATT, National Chung-Hsing University.

6. Davis, G. B. & M. H. Olson (1985), Management information systems, conceptual foundations, structure and development, New York: McGraw Hill.

7. Dorward, P., M. Galpin & D. Shepherd (2003), Participatory farm management methods for assessing the suitability of potential innovations, A case study on green manuring options for tomato producers in Ghana, *Journal of Agricultural Systems*, 75: 97–117.

8. Jeang, S. G., J. H. Jean & A. C. Hu (1998), Organization of common utilization in machines for large scale rice farm families, *Chinese Journal of Agribusiness Management*, 4: 39-74.

9. Kay, R. D. & W. M. Edwards (1994), Farm Management (3rd ed.), New York: McGraw-Hill, Inc.

10. Manojkumar, K., B. Sreekumar & G. S. Ajithkumar (2003), Crop insurance scheme: A case study of banana farmers in Wayanad district, Kerala Research Programme on Local Level Development (KRPLLD), Discussion Paper No. 54.

11. Maru, A. (2003), Information and communication technology use in agricultural extension in India Available at: http://cta.int/obsavatory2003/case_studies_case_study_india.pdf.
12. Napier, R. (1998), Conference papers: teaching management into the 21st century, Farm Management, 9(12).
13. Osburn, D. D. & K. C. Schneeberger (1978), Modern agriculture management Reston, Va.: Reston Pub. Co.
14. Pezeshki-Rad, G. & N. Zamani (2005), Information-seeking behavior of Iranian extension managers and specialists, Information Research, 10 (3) Available at: <http://Information.R.net/ir/10-3/paper229.html>.
15. Turner, J. & M. Taylor (1998) Applied farm management (2nd ed.), Malden: Blackwell Science.
16. Wada, T. (1995), The management, growth and structure of large scale paddy field farmers in Japan, Tokyo, University of Tokyo Press.